

„NEM A LÁDÁBAN KELL ŐRIZNI, HANEM HASZNÁLNI.”

Varga Márta¹ beszélgetése Fábri-Ivánovics Tündével a moldvai csángó dallamkincsről, a kobozról és az átadás felelősségéről

Fábri Ivánovics Tünde és Fábri Géza

Dallamok, történetek, közösségek és évtizedek munkája találkozik abban a kutatásban, amelynek eredményeként száz moldvai dallam vált kobozkíséretes formában hozzáférhetővé egy új digitális adattárban. Fábri-Ivánovics Tünde, kétszeres Népművészet Ifjú Mestere díjas népdalénekest a moldvai csángó hagyományhoz személyes élmények és fontos mesterek emléke is kötik. Az MMA 2023 és 2026 közötti ösztöndíjprogramjának keretében húsz év szakmai munkáját dolgozták fel Fábri Géza kobozművésszel közösen, miközben arra is keresték a választ, hogyan lehet egy élő hagyományt használható, továbbélhető tudásként továbbadni.

– Mikor vált világossá, hogy az éneklés lesz az útja? Milyen közegből indult?

¹ Varga Márta regionális titkár, Szegedi Regionális Munkacsoport Regionális Osztály Nemzetközi és Regionális Főosztály

– A Délvidékről származom. Anyai nagyapámnak köszönhetően – aki tanár volt, rengeteget énekelt és foglalkozott velem – szinte hároméves koromban eldőlt, hogy az éneklés számomra nem hobbi lesz, hanem az életem része. A kamaszkori választások idején is magától értetődött, hogy a szertornát és a rockzenét magam mögött hagyom, de az éneklés marad. Az érettségim zűrösen zajlott, bombázások közepette, az áttelepülés pedig úgy alakult, hogy a főiskolai felvételit lekéstem, ezért lobbizni kellett, hogy a szegedi néprajz tanszéken folytathassam a tanulmányaimat. Ezzel párhuzamosan angol tanári oklevelet is szereztem, és azon voltam, hogy az ének, a tudományosság, a tanítás és a táncházak világa egyaránt szerepet kapjon az életemben. Előadóként korán a Népművészet Ifjú Mestere lettem, és megjelentek azok a közösségek is az életemben – a zenésztársak, a művészeti iskola, a Népzenei Kamaraműhely –, amelyek kötődései ma is erősítik egymást bennem. Nem könnyű egy urbánus közegben népművészként értelmet találni az „örző-védő” közösségnek és egyben tartani, de ez a mindennapjaim részévé vált.

– Évtizedek óta foglalkozik a magyar népzene különböző rétegeivel, ezen belül kiemelten a moldvai csángó hagyománnyal. Mi kapcsolta össze ezzel a zenei világgal?

Először 1991-ben, tizenegy évesen jutottam el Jászberénybe, a csángó népzenei táborba, ahol Kallós Zoltán irányítása mellett Petrás Mária tanította az énekeket. Zoli bácsi elhívott a választói táborába is, kapukat nyitott ki bennem, Petrás Mária pedig eggyé vált számomra a moldvai énekes zenével. A dalok mélyebb előadásmódjához később kerültem közelebb, amikor Fábri Géza elvitt magával arra a vidékre népzene gyűjteni. A saját élményeim hatására értettem meg, miért nevezi Mária „hétköznapi szenteknek” azokat az embereket, akik között felnőtt. A moldvai csángók olyan dallamkincset és ősiséget őriznek, amit nekünk és a növendékeinknek is meg kell ismernünk. A mindennapokban használják a régies dallamokat, szokásokat és viseleteket. Ahogyan ők sem a lábában őrzik a ruhát, hanem büszkén hordják, bennünk is megfogalmazódott: az általunk gyűjtött énekeket és a zenei rekonstrukciós munkát sem a szekrények mélyén kellene őrizgetni, hanem mindenki számára elérhetővé tenni. Mária figyelemmel kísérte a tevékenységemet és egy alkalommal azt javasolta, pályázzak az MMA ösztöndíjprogramjára. Így vállalkoztunk Gézával arra, hogy a 2003-ban megalapított Koboz – Ének – Hegedű – Furulya Moldvai Népzenei Kurzus során felgyülemlett húszévnnyi munka eredményét rendszerezzük.

– Sokan gondolják azt, hogy már minden dallamkincs fel van gyűjtve. Lehet még találni régiséget, újdonságot? Mi volt ennek a munkának az alapja?

Mi akkor is találunk újdonságot, ha magába az archív anyagba merülünk bele. A kurzusok fiatalabb oktatói generációját Túri Luca, Szentimrey Panna és Csenki Zalán képviselte. Ehhez a munkához hozzájárultak azok a nyári találkozások is, ahol a ma is élő hagyományörzőkkel, népzeneészekkel dolgoztunk együtt a „Ha folyóvíz volnék” kulturális misszióban. A Szeret folyó vidékén szoros lett a kapcsolatunk Hodorog András, a Népművészet Mestere klézsei furulyás, Botezatu Viktória budai nótafa, Benke Paulina és Benke Pável somoskai hagyományörzők, Gyúr Paulina trunki nótafa, a külsőrekecsini Szarka Mária és Dobos Rózsa, Nyisztor Ilona, valamint Tamás Magdolna pusztinai nótafa személyével. Korábban Róka Mihály trunki énekestől, Pálincás Erzsébet somoskai nótafától, László Katalin pusztinai nótafától és Gábor Antal lujzikalagori hegedűstől is gyűjtöttünk. A két évtized alatt mérhetetlen kincsestár és tudásanyag született. Egy idő után mérlegelnünk kellett, hogy ez maradjon-e lefűzött füzetekben, CD-ken, vagy közkinccsé tegyük. Hittünk abban, hogy a népművészetet oktatók és tanulni vágyók az alapfoktól az egyetemekig hasznosítani tudják az ismereteinket és tapasztalatainkat.

– A kutatás középpontjában a kobozkíséretes énekes dallamanyag áttekintése és egy digitális adatbázis létrehozása állt. Milyen felismeréseket hozott a rendszerezés?

A koboz játéktechnikájához hozzátartozik az epikus éneklés kísérése. Fábri Gézával azért fordultunk a beszédszerű, régies, lassabb előadásmódú dalokhoz, mert ebben a stílusban találtuk meg a gyökereket, az ősiséget képviselő dallamokat. A koboz olyan hangszer, amellyel jól lehet énekelni, mégis rőla sok gyűjtés. A népzeneegyűjtők ugyanis külön jegyezték le az énekes dallamkincset. Mivel kevés olyan kobzos volt, aki önmagát kísérte, ez háttérbe szorult. Korábban, a Mentés Másként Együtttes előadóművészi munkájában archív felvételeket hallgatva azzal foglalkoztunk, hogy olyan kincseket kutassunk a zenében, amelyek valamilyen módon rejtve voltak. Ez a szemlélet nyitott utat a zenei rekonstrukciónak, az ösztöndíjprogram pedig lehetőséget biztosított rá. A digitális adattárba feldolgozott száz dal közül több esetben kísérletet tettünk arra, hogy rekonstruáljuk az ének és a koboz kettős hangzását. Ehhez nagy bátorság kellett, mert ilyet felgyűjteni már nem lehet, de Szerényi Béla és Fábrián Éva akadémikusok ösztönöztek bennünket, hogy készítsünk ilyen

felvételeket az adatközlőinkkel. Magunk is meglepődtünk, milyen csodálatosan hangzott együtt a koboz és az ének Klézsén vagy Pusztinában. Bebizonyosodott: ez a hangszer sokkal inkább jelen lehetett a népzenei hagyományban, mint amennyi utalást a gyűjtésekben erre találni lehet.

– Az ösztöndíjprogram lezárult, de az anyag és a tapasztalat tovább élhet az oktatásban, az előadóművészetben és a kutatásban. Hol lehet ezt megtalálni?

Bár a pályázatban a meglévő anyag rendszerezésére vállalkoztunk, a digitális adattár közzétételével többet nyújtottunk ennél. Nemcsak az oktatásban vagy saját kedvtelésre használható, hanem további tudományos feldolgozásra is alkalmas. Számos szűrési lehetőség segít ebben: lehet keresni a dallam jellege, a gyűjtés helye és az előadó hagyományörző neve alapján. Ahol rendelkezésünkre állt archív hangzóanyag, az is meghallgatható az eredeti felvétel pontos fellelési helyével együtt. A dalok kottaképe és szövege szintén elérhető, mind a száz dallamhoz pedig videófelvételt készítettünk a kobozkíséretről. Az alkotótársainknak és az ösztöndíjprogramnak hála nyilvánosságot kapott tehát az a csendes munka, amit évtizedek óta csinálunk. Büszkeség számunkra, hogy Fábrí Géza meghívást kapott tanítani a Zeneakadémiára.

(Az adattár bárki számára elérhető:

<https://kobozenektar.mentesmaskent.eu/>)

– Mit szeretne, mi legyen ennek a munkának a következő élete?

Dr. Csáji László Koppány, az MMA ösztöndíjprogramot kezelő Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet igazgatója a záróünnepségen azt mondta: alumniként jogosultak vagyunk továbbgondolni, mi legyen a programunk folytatása. A maradandóságán természetesen mi is gondolkodunk. Fizikai példány – könyv vagy más adathordozó – létrehozása azért lenne szerencsés, mert kivihetnénk az adatközlőkhöz és a kurzusaink ottani résztvevőihöz, hogy büszkéek lehessenek magukra. A hazai bemutatásra a jövő évi Essentia Artist rendezvény teremt alkalmat, amellyel kapcsolatban nekünk egy moldvai csángó nap megszervezése volt az egyik javaslatunk. A Népművészeti Napon pedig egy nyitott népzenei műhely során mutatnánk be a digitális adattár felhasználásának lehetőségeit, és szeretnénk Petrás Mária és Botezatu Viktória közreműködésével egy kiállítással, táncházzal egybekötött koncertet is adni a Pesti Vigadóban.

FÁBRI-IVÁNOVICS TÜNDE FELVÉTELEI (2025-2026)

Botezatu Viktória és Fábri Géza

Közös dalolás Botezatu Viktóriával

Fábri Géza Benke Paulina somokai nótafánál, gyűjtés közben

Fábri Géza Ghiur Georgina trunk nótafánál gyűjtés közben

Fábri Géza Dobos Rózsa külsőrekecsini nótafánál, a Népművészet Mesterénél gyűjtés közben

Dobos Rózsa édesanyja képét keresi a Moldvai Népművészet könyvben

Táncház Külsőrekecsinben

Koncert Klézsén

Népzenei Kamaraműhely koncert Moldvában

Mise utáni tánc Szőlőhegyen